

Литвиненко К. О.,
аспірант відділу гуманітарної безпеки,
Національний інститут стратегічних досліджень
(Україна, Київ), kyrylo.lytvynenko@gmail.com

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СЕПАРАТИСТСЬКИХ РУХІВ

Проаналізовано теоретичні та нормативні аспекти поняття сепаратизму, визначені підстави виникнення цього явища, надано класифікацію видів сепаратизму за визначеними критеріями, а також видів та форм сепаратистських рухів, як діяльності, спрямованої на реалізацію сепаратизму. Сепаратизм та його прояви можуть бути класифіковані за різними критеріями, що дають змогу виділити їх види та форми. Правильна кваліфікація сепаратистського руху необхідна як для оцінки обґрунтованості вимог, що він пред'являє, так і вироблення стратегії для ефективного вирішення конфлікту.

Ключові слова: сепаратизм, територіальний конфлікт, сецесія, ірредентизм, енозіс, автономізація.

Одним із факторів дестабілізації окремих держав в різних частинах світу, а також, системи міжнародних відносин у цілому, стали сепаратистські рухи, які відзначаються різноманітністю за видами і формою прояву. Дослідження даного явища, визначення його поняття та видів є основою для вироблення засобів запобігання та протидії сепаратизму, забезпечення територіальної цілісності держав, як основного принципу міжнародного права.

Актуальність цієї проблеми для України обумовлюється, передусім, наслідками, які мало для неї посилення сепаратистських рухів у ряді регіонів – загальним зростанням суспільної напруженості, втратою Криму, військовим конфліктом на Донбасі, а також тим, що карта сепаратизму і надалі буде розгріватися Росією у геополітичній грі проти нашої держави. Для запобігання розвитку подій за найгіршим сценарієм Україні необхідно активно протидіяти сепаратистським рухам на різних доступних для неї рівнях. Розуміння їх сутності і правильна кваліфікація мають сприяти виробленню стратегії та чіткої програми дій для боротьби з ними в найбільш ефективний спосіб, захисту своєї територіальної цілісності та гуманітарної безпеки.

Проблема сепаратизму цікавила багатьох українських вчених. Різні прояви цього явища досліджували В. Дівак, С. Савойська, О. Кривицька, І. Балашенко та інші.

Метою даної роботи є визначення явища сепаратизму і сепаратистських рухів, а також класифікація їх видів за різними критеріями. Для її досягнення будуть виконані наступні завдання: теоретичне осмислення поняття «сепаратизм»; дослідження підстав виникнення цього явища; аналіз його видів і форм; формулювання відповідних висновків.

Сепаратизм як поняття пройшло значний шлях у своєму розвитку і наразі є досить широким та багатозначним. Його можна розуміти і як устремління, і як рух, і як переконання в необхідності відділення від держави певної території з метою створення нової самостійної держави, переходу до складу іншої держави або набуття статусу широкої автономії. Крім того, під сепаратизмом часто розуміється також підтримка відокремлення, вимоги та принципи його прихильників, а також особлива політична опозиція центральній владі [1, с. 3].

Сепаратистський рух можна визначити як соціальну форму реалізації сепаратизму, яка проявляється у цілеспрямованій діяльності певних індивідів чи соціальних груп, спрямованої на відокремлення від держави певної

території з метою створення нової самостійної держави, переходу до складу іншої держави або набуття статусу широкої автономії.

Слід зазначити, що визначення «сепаратизму» не зустрічається в універсальних міжнародних документах. Перша спроба закріпити це поняття була зроблена в рамках Шанхайської конвенції про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом та екстремізмом, прийнятої Шанхайською організацією співпраці (включає в себе КНР, РФ, Казахстан, Таджикистан, Киргизію, Узбекистан). Ст.1 документу визначає, що «сепаратизм» – це будь-яке діяння, спрямоване на порушення територіальної цілісності держави, в тому числі, на відділення від нього частини його території, або дезінтеграцію держави, скоєне насильницьким шляхом, і так само планування та підготовка такого діяння, пособництво у його скоєнні, підбурювання до нього, що переслідується в кримінальному порядку відповідно до національного законодавства Сторін [2].

Проект Закону України «Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепаратизацію)» визначає сепаратизм як діяльність, спрямовану на відокремлення частини території України з етнічних, мовних, релігійних мотивів для створення нової держави, наділеної політичною самостійністю або широкою автономією [3].

У міждержавних та внутрішньодержавних справах під поняттям «сепаратизм», як правило, мають на увазі політичний сепаратизм, тобто певні дії, спрямовані на порушення територіальної цілісності однієї країни шляхом відділення від неї певної частини території для її входу до складу іншої країни або оголошення нової незалежної держави.

У практиці міжнародних відносин право на державність визнавалося зазвичай за певними народами та націями, які при цьому були джерелом суверенітету в країні.

На практиці принцип народного суверенітету вперше був закріплений в Конституції США такими словами: «Ми, народ Сполучених Штатів, щоб створити досконаліший союз, установити правосуддя, забезпечити внутрішній спокій, запровадити спільну оборону, сприяти загальному добробуту та забезпечити нам самим і нашим нащадкам блага свободи – видаємо і встановлюємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки» [4]. Розуміння народу як джерела влади та суверенітету в державі закріплено в основних документах більшості держав світу. Формулювання можуть бути різні, але принцип народного суверенітету наразі є загально визнаним [5, р. 8]. Стаття 5 Конституції України, зокрема, передбачає, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [6]. Міжнародне право визнає рівність народів між собою та право вибору народами своєї, в першу чергу, політичної організації, як це було закріплено у рішенні Міжнародного Суду ООН у справі Нікарагуа проти США [7].

Ряд вчених розглядали право народів та націй на власні держави у доктрині націоналізму чи національних держав. Так, Елі Кедурі визначає, що націоналізм є доктриною, яка намагається надати критерій, за яким суспільні групи можуть належним чином здійснювати самостійне врядування, законним чином реалізувати державну

владу та мати право на участь у співтоваристві держав. Якщо коротко, його доктрина виходить з того, що людство природним чином поділене на нації [народи], що можуть бути визначені за наявністю у них певних характеристик, і що єдиним правовим способом здійснення влади є національне самоврядування [8]. Підтримував таку думку і Ернест Геллнер, наголошуючи, що кордони держав в ідеалі мають збігатися з межами проживання народів [9, с. 29].

Зрозуміло, що не всі етноси чи інші соціальні групи мають можливість бути представлені політично та задовольнити будь-які свої потреби, і далеко не всі нації є моноетнічними. Тому сепаратистські рухи є досить поширеним у наш час явищем і виражають позиції соціальних груп, які з тих чи інших причин не можуть політично реалізувати свої прагнення жити у власній державі або ж вважають себе дискримінованими за соціальною, економічною, релігійною, мовною ознаками. Більшість з них апелюють до права народів і націй на самовизначення як правової підстави руху, спрямованого на відділення чи автономізацію.

Ідея рівноправності народів та їх права на самовизначення виникла ще в період буржуазних революцій. Офіційно на міжнародному рівні вона закріплена в статті 1 Статуту ООН як намір Організації «...розвивати дружні відносини між націями на основі поваги принципу рівноправності і самовизначення народів, а також вживати інших відповідних заходів для зміцнення загального миру» [10]. В подальшому даний принцип згадувався у таких документах, як Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 р., Пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Декларація про принципи міжнародного права 1970 р., Заключний Акт НБСЄ тощо.

Якщо в Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 р. акцент робився, перш за все, на праві на самовизначення колоніальних країн, то Декларація про принципи міжнародного права чіткіше формулює згаданий принцип, визначаючи, зокрема, що «створення суверенної і незалежної держави, вільне приєднання до незалежної держави або об'єднання з нею, або встановлення іншого політичного статусу, вільно визначеного народом, є формами здійснення цим народом права на самовизначення» [11].

Варто звернути увагу на певні особливості у визначенні змісту принципу рівноправності народів та їх права на самовизначення. Його суб'єктами є саме народи. З одного боку, як стверджує Л. Д. Тимченко, це зроблено для того, щоб не ускладнювати реалізацію цього права для поліетнічних народів. Тому в преамбулі Конституції України – багатонаціональної держави – проголошено, що Основний Закон країни прийнятий на основі реалізації українською нацією, всім Українським народом права на самовизначення [12, с. 106]. З іншого боку, це обмежує коло дестинаторів цього права – ними є народи та нації як досить великі, цілісні та сталі соціальні утворення. Етнічні, релігійні, мовні меншини мають право на культурну автономію та на повагу їхніх інтересів, що закріплюється у статті 27 Пакту про громадянські та політичні права: «У тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншини, особам, які належать до таких меншин, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою

релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою» [13]. Це положення спрямоване на гарантування певної стабільності всередині держав та уникнення радикальних проявів сепаратизму. Звичайно, даний принцип має співвідноситися з принципами непорушності державних кордонів та територіальної цілісності держав. У контексті сумнозвісних подій в Україні можна згадати, що в Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 р. визначено, «...що усяка спроба, спрямована на те, щоб частково або повністю зруйнувати національну єдність і територіальну цілісність країни, несумісна з цілями і принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй» [14].

Звичайно, даний принцип закріплює право, а не обов'язок народів до самовизначення. При цьому, за ними залишається право обирати напрями внутрішньої та зовнішньої політики. Заключний Акт НБСЄ передбачає, зокрема, що «...виходячи з принципу рівноправності і права народів розпоряджатися своєю долею, всі народи завжди мають право в умовах повної свободи визначати, коли і як вони бажають, свій внутрішній і зовнішній політичний статус без втручання ззовні та здійснювати за своїм розсудом свій політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток» [15].

Як бачимо, міжнародне співтовариство, визначаючи право народів і націй на самовизначення, досі не може дати однозначної відповіді, яким чином це право має кореспондувати з правом на територіальну цілісність держав, за якою загальновизнаною процедурою воно має реалізовуватися, що, звичайно, грає на руку сепаратистським рухам по всьому світу, які, завдяки неоднозначній реакції світової спільноти на їх діяльність, можуть очікувати досягнення своїх політичних цілей. Звісно, така ситуація має вибуховий потенціал для ескалації територіальних конфліктів. Як бачимо, явище сепаратизму є досить багатостороннім. Тож адекватного його розуміння можна досягти завдяки виявленню різних його аспектів. Для цього доцільною є класифікація проявів сепаратизму за визначеними нижче критеріями.

Сепаратизм може проявлятися у різних сферах соціального життя. Так, у залежності від сфери прояву цього явища, можна виділити політичний, економічний, правовий, ідеологічний сепаратизм.

Політичний сепаратизм є найбільш формалізованим (і, як правило, найбільш організованим) видом руху за відокремлення чи автономізацію. Проявляється він, зазвичай, у діяльності законних чи незаконних політичних партій, які, ставлячи себе в опозицію офіційній владі, переслідують цілі відокремлення чи автономізації частини території держави, населення якої вони представляють.

У свою чергу, політичний сепаратизм може поділятися на етносоціальний та регіональний.

Етносоціальний сепаратизм спрямований на відокремлення територій, на яких проживають представники етносу, відмінного від того, що визначає державну владу в певній країні. Зазвичай, такі рухи намагаються скористатися правом народів та націй на самовизначення для отримання власної незалежної держави або приєднання до держави, де їх етнос є титульним.

Регіональний сепаратизм, зазвичай, виникає через різні соціально-економічні проблеми, що викликають незадоволення жителів окремих регіонів. Тож його суб'єктами можуть бути представники титульного народу

держави. Мотивацію таких рухів можна проаналізувати на прикладі Каскадії – біорегіону, розташованого на території західної частини США та штату Британська Колумбія (Канада), за відокремлення якого виступає певна кількість його жителів. Вони заявляють, що їх об'єднують спільні цінності: захист навколишнього середовища, біорегіоналізм, недоторканність майна, громадянських прав і свобод. Посилаючись на сильні політичні, економічні, культурні та екологічні комплекси регіону, представники даного руху впевнені, що майбутнє незалежне утворення дозволить ефективніше вирішувати наявні екологічні та соціально-економічні проблеми, ніж «неповороткий» федеральний уряд [16].

Економічний сепаратизм може виникати на підставі дискримінаційного розподілу ресурсів та бюджетних асигнувань всередині держави. Такі дії центральної влади мотивують певний регіон на зміну економічної системи держави в цілому або вихід з неї, створення власного самостійного ринку та на переорієнтацію виробництва на зовнішні ринки.

Варто зазначити, що економічні негаразди посилюють інші існуючі протиріччя в суспільстві. Так, рух за відокремлення Каталонії, який традиційно апелює до відмінності місцевої мови, культури та етнічного походження, останнім часом почав використовувати і економічний аргумент – на думку його прихильників, отримання місцевою владою більшого фіскального контролю дозволить подолати дефіцит бюджету та економічні проблеми. Незалежність економічно розвинутої області може звільнити її від необхідності видавати величезні кошти в центральний бюджет, підтримуючи цим самим менш розвинуті регіони (наразі Каталонія віддає у центральний бюджет щороку на 18 млрд. євро (що становить 9% ВВП регіону) більше, ніж отримує назад у формі інвестицій) [17].

Деякі дослідники простежують цікавий зв'язок між активізацією сепаратистських рухів та посиленням інтеграційних процесів в регіоні [18]. Відсутність торгівельних бар'єрів надає областям країн можливість виходу на великі ринки вільної торгівлі без втручання органів центральної влади у цей процес (як це гарантують, наприклад, чотири свободи ринку ЄС), що включає і можливість отримання прямих інвестицій. Це, в свою чергу, знімає багато економічних перешкод для відокремлення – принаймні, при виконанні усіх правових вимог та отриманні визнання, новостворена держава не опиниться в економічній ізоляції і не втратить налагоджені торгівельні зв'язки.

Правовий сепаратизм полягає у наданні верховенства місцевим правовим нормам над загальнодержавними або умисній їх неузгодженості. Така ситуація можлива як при отриманні певною адміністративною одиницею держави спеціального правового режиму (в законний спосіб), так і при самовільному його проголошенні (що є актом непокорі центральної владі). Так, наприклад, Основний Закон спеціального адміністративного району Гонконг, проголошуючи, що останній є невід'ємною частиною КНР, у статті 2 визначає, що «Національний Народний Конгрес уповноважує Спеціальний Адміністративний Район Гонконг на здійснення своєї автономії в області виконавчої, законодавчої та судової влади, включаючи право на остаточне судове рішення, відповідно до цього Закону» [19]. У 2014 році рішення Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників провести

реформу системи виборів виконавчої влади Гонконгу у 2017 році (закріпити механізм узгодження з центральною владою трьох кандидатів перед початком загального голосування) породило масштабні протести. Фактично, вони були направлені на захист верховенства місцевих законів перед рішеннями пекінської влади. Широка автономія була надана цьому регіону до 2047 року, але питання, чи зникне бажання гонконгців мати свою власну правову систему в межах однієї китайської держави, стає актуальним вже зараз.

Ідеологічний сепаратизм спрямований на утвердження ідеології, що пропагує пріоритет місцевих інтересів над загальнодержавними та протиставляє певний регіон цій державі на певних підставах. В основі такого сепаратизму можуть бути покладені етнічні, релігійні, цивілізаційні, расові, мовні відмінності. Прикладами діяльності ідеологічних сепаратистів можна назвати створення концепцій так званого «народу Криму», «Новоросії», «русского мира» тощо.

Якщо казати про форми реалізації сепаратизму, про діяльність, спрямовану на відокремлення певної частини держави, тобто, про сепаратистські рухи, то їх можна класифікувати за наступними критеріями:

За характером свого прояву сепаратистські рухи можемо поділяти на формальні та фактичні. Формальний сепаратизм проявляє себе пасивно – скоріше, у формі генерування ідеї про можливе відокремлення. Фактичний сепаратизм проявляється вже у конкретних кроках організованих груп. Варто зауважити, що навіть формальні вияви сепаратизму можуть трактуватися як кримінальне правопорушення, оскільки більшість країн світу у своєму законодавстві передбачають відповідальність за посягання на територіальну цілісність, що включає в себе і підбурювання до таких дій.

За кількістю зацікавлених сторін сепаратистські рухи можна поділити на звичайні (коли певний регіон виступає за відокремлення з метою отримання незалежності) та ускладнені іноземним елементом. Останні можна визначити за активною підтримкою руху певною третьою стороною, якою може бути країна, зацікавлена у подальшому приєднанні відокремленої території, національна чи етнічна діаспора або ж релігійна громада.

Важливим критерієм для класифікації сепаратистських рухів є правова законність вимог їх суб'єктів. Так, у міжнародному праві закріплена правосуб'єктність народів і націй, що борються за незалежність, виходячи зі свого права на самовизначення. Тобто, вони виступають в якості суб'єктів міжнародного права і міжнародних відносин, оскільки міжнародне співтовариство визнає їх боротьбу справедливою, вимоги – обґрунтованими, і готове в майбутньому визнавати їх в якості незалежних держав. Видається, що вирішальну роль тут грає саме визнання міжнародним співтовариством. Так, наприклад, Організація визволення Палестини, хоча й очолює сепаратистський рух в Ізраїлі, але має статус спостерігача в ООН та членство в ЮНЕСКО. Доктрини визнання не можуть оперувати чіткими нормами з приводу того, скільки держав мають визнати той чи інший рух чи те чи інше державне утворення, щоб «легалізувати» його існування. Але зрозуміло, що, наприклад, самопроголошена республіка Косово, яку визнали 110 держав світу [20] має ширші можливості для діяльності на міжнародній арені ніж, приміром, Абхазія чи Південна Осетія.

За способом досягнення поставлених цілей, сепаратистські рухи можемо поділити на мирні та збройні.

Мирні сепаратистські рухи, як правило, спрямовані на вирішення існуючих суперечностей інструментами політики. Найбільш типовим для цього способу інструментом є проведення плебісциту для визначення реального бажання населення отримати незалежність чи автономію.

Збройні сепаратистські рухи є вкрай небезпечним явищем, оскільки призводять до сильної дестабілізації як в державі, так і регіоні, чисельних людських жертв та економічної кризи. Досягати своїх цілей вони можуть як військовим шляхом – стаючи стороною міжнародного збройного конфлікту (громадянської чи гібридної війни, іншої форми протистояння з урядовими військами), так і шляхом екстремістської діяльності – організовуючи терористичні акти та інші суспільно-небезпечні діяння.

За формою сепаратистські рухи традиційно поділяють на сецесію, іредентизм, енозис, автономізацію.

Сецесія є рухом з відокремлення певної території з метою створення самостійної держави (або повернення собі цього втраченого статусу). Прикладами сецесії можна назвати боротьбу за незалежність республіки Ірландії, рух за самовизначення Корсики тощо.

Іредентизм позначає рух за відокремлення певної території однієї держави для приєднання до сусідньої. Можливість виникнення такого явища обумовлюється тим, що нинішні державні кордони не завжди збігаються з фактичним розселенням етнічних груп. Особливо на прикордонних територіях населення може бути змішаним та схильним до культурного, ідеологічного та економічного впливу сусідньої держави. Прикладом іредентизму був сепаратистський рух в Автономній Республіці Крим, оскільки його кінцевою метою було приєднання до Російської Федерації.

Енозис визначається як рух за об'єднання етнічної групи в рамках однієї держави, яке передбачає відокремлення територій інших країн, на яких представники цієї групи переважно проживають. Відомим проявом енозису був рух грецьких провінцій Османської імперії за об'єднання з Грецією. Ознаки енозису має відокремлення Південної Осетії від Грузії та її подальша інтеграція з РФ, що, в кінцевому підсумку, може призвести до об'єднання етнічних земель осетинів в рамках однієї держави.

Автономізація позначає рух за отримання регіоном більшої політичної влади у певних сферах та самостійності від центральної влади. Так, каталонський і баскський рухи в Іспанії призвели до надання відповідним регіонам широкої автономії. Варто зазначити, що ослаблення влади центру може бути тільки проміжною метою у стратегії сепаратистського руху. Так, наприклад, у Шотландії чи Каталонії, які в межах держав, до яких вони належать, користуються досить широкою автономією у здійсненні виконавчої та судової влади, питання про необхідність проведення плебісциту піднімається досить часто. Це свідчить про те, що поступки центральної влади не завжди є вирішенням накопичених протиріч та проблем.

Отже, на основі проведеного аналізу можемо зробити наступні висновки:

Сепаратизм є складним багатостороннім явищем, що не має однозначного нормативного визначення та кваліфікації, тож конкретні його прояви не завжди отримують однозначну оцінку як в теорії, так і на практиці;

Міжнародно-правовою основою для сепаратистських рухів слугує принцип рівноправності народів та їх права на самовизначення. Дискусії щодо того, якими саме ознаками має характеризуватись група для законної реалізації цього права, а також відсутність однозначного трактування, як це право має кореспондуватися з принципом територіальної недоторканості держав, сприяють сепаратистським настроям;

Сепаратизм та його прояви можуть бути класифіковані за різними критеріями, що дають змогу виділити їх види та форми.

Зазначимо, що правильна кваліфікація сепаратистського руху дає можливість як оцінити обґрунтованість його вимог, так і знайти способи вирішення конфлікту. Аналізу можливих стратегій протидії сепаратизму та розробці відповідних рекомендацій можуть бути присвячені окремі наукові роботи.

Список використаних джерел

1. Нуруллин Р. М. Понятие сецессии в политической науке // Учен. зап. Казан. ун-та. Сер. Гуманит. науки. – 2010. – Т.152, Кн.1. – С.212–221.
2. Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом от 15 июня 2001 г. // Московский журнал международного права. – 2001. – №4. – С.233–243.
3. Проект Закону України від 17.07.2014 р. №4300а «Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепаартизацію)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG3BG68I.html
4. Конституція США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D0%A8%D0%90
5. Father Robert Araujo, Sovereignty, Human Rights, and Self-Determination: The Meaning of International Law, 24 Fordham Int'l L.J. 1477 (2000). – 58 p.
6. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Military and Paramilitary Activities (Nicaragua v. United States of America), Merits [1986] ICJ Rep 14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>
8. Kedourie Elie. Nationalism [Text]: E. Kedourie. – Rev. ed. – New York: Praeger, 1961. – 151 p.
9. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм. Пер. з англ. – К.: Таксон, 2003. – 300 с.
10. Статут ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010/page
11. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_569.
12. Тимченко Л. Д. Міжнародне право: Підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К.: Знання, 2012. – 631 с.
13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043
14. Резолюция 1514 (XV) Генеральной Ассамблеи ООН. Декларация о предоставлении независимости колониальным странам и народам 14 декабря 1960 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_280
15. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055
16. Cascadians: Shared Cultural Traits, Values «The Nation of Cascadia» «Big Local» – «The Great Nearby». Vancouver Sun, May 7, 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.canada.com/vancouver/news/westcoastnews/story.html?id=46e85afe-2e9c-4b5f-8c21-e5dcd72b35c3&p=1>
17. Ryan Barnes. Catalonia and the Rise of Economic Separatism in Europe. European Institute, Nov. 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europeaninstitute.org/index.php/162->

european-affairs/ea-november-2012/1642-catalonia-and-the-rise-of-economic-separatism-in-europe

18. Brancati, Dawn. Another Great Illusion: The Advancement of Separatism through Economic Integration. *Political Science Research and Methods* 2 (01). Cambridge University Press, 2014. – P.69–95.

19. Основний Закон спеціального адміністративного району Китайської Народної Республіки Гонконг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=182011

20. Who recognizes Kosovo as an independent state? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kosovothanksyou.com/>

References

1. Nurullin R. M. Ponjatie secessii v politicheskoy nauke // Uchen. zap. Kazan. un-ta. Ser. Gumanit. nauki. – 2010. – T.152, Kn.1. – S.212–221.

2. Shanhajskaja konvencija o bor'be s terrorizmom, separatizmom i jekstremizmom ot 15 ijunja 2001 g. // Moskovskij zhurnal mezhdunarodnogo prava. – 2001. – №4. – S.233–243.

3. Proekt Zakonu Ukraïny vid 17.07.2014 r. №4300a «Pro tytdiju i zapobigannja separatyizmu ta podolannja naslidkiv separatyts'koi dijalnosti na terytorij Ukraïny (deseparatyzaciju)» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG3BG68I.html

4. Konstytucija SShA [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://uk.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D0%A8%D0%90

5. Father Robert Araujo, Sovereignty, Human Rights, and Self-Determination: The Meaning of International Law, 24 Fordham Int'l L.J. 1477 (2000). – 58 p.

6. Konstytucija Ukraïny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

7. Military and Paramilitary Activities (Nicaragua v. United States of America), Merits [1986] ICJ Rep 14. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>

8. Kedourie Elie. Nationalism [Text]: E. Kedourie. – Rev. ed. – New York: Praeger, 1961. – 151 p.

9. G'elner E. Nacii' ta nacionalizm; Nacionalizm: Per. z angl. – K.: Takson, 2003. – 300 c.

10. Statut OON [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010/page

11. Deklaracija o principah mezhdunarodnogo prava, kasajushhijhsja družestvennyh otnoshenij i sotrudnichestva mezhdu gosudarstvami v sootvetstvii s Ustavom Organizacii Ob'edinennyh Nacij [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_569

12. Tymchenko L. D. Mizhnarodne pravo: Pidruchnyk / L. D. Tymchenko, V. P. Kononenko. – K.: Znannja, 2012. – 631 s.

13. Mizhnarodnyj pakt pro gromadjans'ki i politychni prava [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043

14. Rezolucija 1514 (XV) General'noj Assamblei OON. Deklaracija o predostavlenii nezavisimosti kolonial'nym stranam i narodom 14 dekabnja 1960 g. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_280

15. Zakljuchitel'nyj akt Soveshhanija po bezopasnosti i sotrudnichestvu v Evrope [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055

16. Cascadians: Shared Cultural Traits, Values «The Nation of Cascadia» «Big Local» – «The Great Nearby». Vancouver Sun, May 7, 2008. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.canada.com/vancouver/news/westcoastnews/story.html?id=46e85afe-2e9c-4b5f-8c21-e5dcd72b35c3&p=1>

17. Ryan Barnes. Catalonia and the Rise of Economic Separatism in Europe. European Institute, Nov. 2012. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.europeaninstitute.org/index.php/162-european-affairs/ea-november-2012/1642-catalonia-and-the-rise-of-economic-separatism-in-europe>

18. Brancati, Dawn. Another Great Illusion: The Advancement of Separatism through Economic Integration. *Political Science Research and Methods* 2 (01). Cambridge University Press, 2014. – P.69–95.

19. Osnovnyj Zakon special'nogo administratyvnogo rajonu Kytajs'koi Narodnoi Respubliki Gonkong [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=182011

20. Who recognizes Kosovo as an independent state? [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kosovothanksyou.com/>

Lytvynenko K. O., graduate student of the Department of Humanitarian Security of the National Institute for Strategic Studies (Ukraine, Kyiv), kyrylo.lytvynenko@gmail.com

Definition and classification of separatist movements

The article analyzes the theoretical and normative aspects of the concept of separatism and the reasons for generation of this phenomenon, presents a classification of the types of separatism in accordance with specific criteria as well as the aimed and forms of separatist movements that could be defined as some activities aimed at implementing separatism. Separatism and its manifestations can be classified according to various criteria that allow us to identify their types and forms. The proper qualification of a separatist movement is required in order to assess the validity of separatists' claims and to develop some strategies for the effective resolution of a conflict.

Keywords: separatism, territorial conflict, secession, irredentism, enosis, autonomy.

Литвиненко К. А., аспирант отдела гуманитарной безопасности, Национальный институт стратегических исследований (Украина, Киев), kyrylo.lytvynenko@gmail.com

Понятие и классификация сепаратистских движений

Проанализированы теоретические и нормативные аспекты понятия сепаратизма, определены основания возникновения этого явления, представлено классификацию видов сепаратизма по определенным критериям, а также видов и форм сепаратистских движений, как деятельности, направленной на реализацию сепаратизма. Сепаратизм и его проявления могут быть классифицированы по различным критериям, позволяющие выделить их виды и формы. Правильная квалификация сепаратистского движения необходима как для оценки обоснованности требований, которые оно предъявляет, так и для выработки стратегии для эффективного разрешения конфликта.

Ключевые слова: сепаратизм, территориальный конфликт, сецессия, ирредентизм, энотиз, автономизация.

* * *

УДК 355.01+327.8

Мельник О. М.,

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри гуманітарних наук, Національна академія сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного (Україна, Львів), lmmlviv@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ «ПРЕЕМПТИВНОЇ ВІЙНИ» ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ ВЕДЕННІ БОЙОВИХ ДІЙ

Розглянуто сутність концепції «преемптивної війни» як принципу бойового застосування в новітніх поглядах на розвиток воєнного мистецтва. Розкрито історичні особливості та характерні чинники, які визначили формування концепції. Обґрунтовано основні принципи концепції.

Проаналізовано концепцію преємптивної війни та визначено сутність терміну «преємпція». Розкрито відмінності механізму дії преємптивної та гібридної війни.

Ключові слова: преємптивна війна, преємпція, націобудівництво.

Розвиток цивілізаційних процесів сучасності відбувається в рамках принципово нової філософсько-політологічної парадигми епохи постмодерну. Новими об'єктами наукового дискурсу є соціальні феномени коду та матриці, кардинально переорієнтовується інформативне протистояння, його завданням і ціллю стає переформатування ментальності нації та деформація патернів національної пам'яті, що зумовлено метою інформаційної війни. На основі теорії «керуваного хаосу» ґрунтуються сучасні розробки новітніх військових теорій та концепцій постмодерну – мережецентричної, гібридної, консенсусної, преємптивної, мережевої воєн, а також концепції «стратегічних комунікацій».

Питання вивчення сутності концепції преємптивної війни розкрито у працях Дж. Шарпа, Г. Почепцова, Ю. Крупнова.

Концептуальні зміни у воєнних доктринах в багатьох галузях воєнного мистецтва з'явилися внаслідок домінування двох тенденцій, що сформувалися ще з кінця 90–х рр. ХХ ст.